

skrito „slepomišenje z najsvetejšimi narodnimi vrednotami“, ki se dogaja v Slovencih, — da je na ta moj poziv odgovoril s tremi vprašanji, ki z onim pozivom nimajo nobene zveze in celo s protipozivom, naj dokažem, „da so za „stapljanje“ razni odlični sodruđniki Ljubljanskega Zvona, ki so že ob raznih prilikah javno pokazali, da se tudi politikov ne bojijo“, — kakor da sem z ljudmi, o katerih sem dejal, da brezvestno slepomišijo z narodnimi vrednotami, kedaj menil te „odlične sodruđnike Ljubljanskega Zvona. Strmé se vprašujem, ali je to resnična zaslepljenost ali zopet kovaren izmik? Prav, bodi, da je zaslepljenost. Potem izdam Ocvirku še to skrivnost, da ljudi, ki jih imam in ki sem jih imel v mislih, ni iskati med njegovimi sodruđniki, vsaj ne med sodruđniki v pravem pomenu besede. Več mu ne povem.

Ali bo Ocvirk zdaj v čemerkoli spregledal? Pod Zvonom mora biti tema in ker je tema, ki mora biti, vendarle strašna, kriči Ocvirk še bolj in nas, ki nismo prav nič krivi te njegove reve, celo psuje: z žurnalistiko, z klavernostjo, z ono legendo, z demagogijo in celo z uredniškim koristolovstvom! Toda v takem položaju bi kričal še marsikdo drugi. Kdor ne veruješ, zlezi pod zvon. Z druge strani pa je mož kakor v trdnjavi, skoraj neranljiv je, bolj kot če bi imel najtršo slonjo kožo. Ne prideš mu zlepa do živega. A lahko se lepega dne prične dušiti. Saj je skoraj pokopan — pod Zvonom. Za nas je vsekakor. Opravili smo ž njim, pa naj poslej uganja še tak trušč pod svojo čudovito streho.

Josip Vidmar.

Kritika

Anton Ocvirk: Razgovori. Slovenske poti IX./X. Založila Tiskovna za-druĝa v Ljubljani. 1953. Str. 172.

Navzlic Cankarjevim „Obiskom“ in Lefèvrovim „Une heure avec“ je in ostane interview problematična in polutanska literarna oblika, ki je nastala po križanju žurnalnega informativnega članka s klasičnim dialogom. Od pisca je kajpada odvisno, koliko žurnalizma ostane v takem sestavku, toda nekaj slučajnega, za trenotek namenjenega, ne do kraja premozganega in zgolj informativnega tiči že v naravi oblike same, tako da ne more nikdar docela zatajiti svojega pravega značaja, ki je bežnost, hlastnost, impresivna površnost.

Anton Ocvirk je v „Razgovore“ uvrstil sedem interviewov. V treh od njih nam predstavlja znane francoske pisce: Gidea, Duhamela in Mauroisa; trije so posvečeni Rusom, in sicer mislecema Šestovu in Berdjajevu ter pisatelju Remizovu; sedmi velja Ocvirkovemu profesorju za primerjalno literarno zgodovino Hazardu. Da bi dal svojim razgovorom več tehtnosti, je k vsakemu napisal informativen uvod s pregledom o delu obravnavanih pisateljev ali mislecev.

„Svoj pravi vir imajo... ti razgovori predvsem v osebnosti sami, v njeni idejni in človeški svojstvenosti, izhajajo pa tudi iz mojih najosebnejših doživetij in doumetij njenega dela in miselnosti...“, opredeljuje Ocvirk v splošnem uvodu h knjigi vzrok, smisel in namen svojih interviewov, o katerih nekoliko kesneje še pristavlja, da vendar niso nikake do dna zaključene celote miselnih svetov nekaterih znamenitih mož, ampak le obrisi, le odlomki iz njihovega bogatega duševnega življenja“.

Tega pristavka ne omenjam morda zaradi tega, ker bi hotel poudariti, kako Ocvirk v naprej omejuje pomembnost teh razgovorov, kar je itak

naravno in malodane samo po sebi umljivo, marveč zaradi tega, ker je nekako simptomatičen po tem, kako je v njem nekako ponevedoma Ocvirkovemu predmetu, to je osebnostim teh mož, odpadla bistvena polovica, namreč njihove „človeške svojstvenosti“ in so jim ostali samo odlomki njihovih „miselnih svetov“. Pojav, ki je v realizaciji le še bolj očividni kakor v tej formulaciji avtorjevih namenov, ki je morda samo ne prav spretna.

Vsekakor je dejstvo, da je prvi smisel takegale predstavljanja literarnih, pa tudi mislečih mož, približevanje in nazorno posredovanje ali odkrivanje osebnosti, podajanje njene miselnosti pa šele drugi smisel. Prav tako je razvidno iz uvoda, da si je bil Ocvirk o tej svoji nalogi vsaj načelno na jasnem. Toda kakor se mu je v malem zgodilo v navedenem stavku in kakor se često dogaja, da se v literarnem prikazu obravnavana osebnost popolnoma neopazno izgubi in pozabi in da ostane v njem samo še njena miselnost, tako se je zgodilo tudi v teh razgovorih. Kljub Ocvirkovemu prizadevanju, zajeti vselej vso osebnost, o kateri in s katero govori, ne predstavi prav za prav nobene izmed njih plastično in zavestno spoznane v njenem skritem bistvu. Najbolje je morda nevede pogodil Šestova. Pri vseh ga preveč zaposlujeta mnogolikost in ves intelektualni videz njihovih problemov in misli in dela, da bi se mogel kje prekopati do psihološke razlage iz ene točke, iz osebnosti, ki bi morala biti kakor matematična formula čutno pojasnilo za vse emanacije ene in iste človečnosti.

Pri tem se mu godi skorajda tako kakor literarnemu zgodovinarju ali kritiku, o katerem mu govori Remizov tele poučne besede: „Ako je rekel Gogolj: moje srce je mrzlo, moja duša je brez čuvstva, jaz sem črn kot oglje, meni literarni kritik, da je bilo Gogoljevo srce res mrzlo in brez čuvstva, da je bila njegova duša res črna kot oglje.“ Dela in misli, zlasti misli so Ocvirku vse preveč ideje in resnice, ki imajo neko samostojno življenje, in vse premalo duhovna dejanja, ki razodevajo in izdajajo vzgone, nagone in moči, ki se v večno različnih razmerjih spletajo v večno različne osebnosti. Odtod tista mogočna razlika med Ocvirkovim opisovanjem in označevanjem teh mož in pa na primer med eno samo Gidovo izjavo o Nietzscheju in njegovem Zarathustri, o katerem pravi: „Neprestano čutim, kako je tu ljubosumen na Krista, kako ga skrbi, da bi dal svetu knjigo, ki bi jo lahko brali, kakor beremo evangelij.“ To je po načinu in po prodirnosti pravi pogled, čeprav je kot mnenje lahko zmoten, — samo s takim psihološko motrečim in nekoliko nezaupnim pogledom je mogoče dati pisatelju, o katerem razpravljaš, plastiko živega individija in je mogoče hkratu izpovedati „svoja najosebnejša doživetja in doumetja njegovega dela“ ali — samega sebe. Takega gledanja pa je v teh Ocvirkovih spisih premalo, ga skoraj sploh ni v njih. Zato knjiga ni ne njegova izpoved o teh pisateljih ne zbirka resnično pomembnih esejev, marveč spada po vseh svojih kakovostih v bližnjo, toda nižjo kategorijo referatov in informacij.

Najbolj izgubljen je Ocvirk pri komplicirani osebnosti, kakršno v tej zbirki mož predstavlja Gide, ki pri vsem piščevem tolmačenju njegove duševnosti ne pride do žive plastičnosti, dokler naposled ne spregovori zase sam. One besede o Zarathustri mahoma izpričajo tega strastnega moralista, poznavalca človeške duše in fanatičnega esteta tiste vrste, ki mu je lepota zmeraj odraz človeških vrednot. Pretresljive so tudi izjave tega nekompromisnega individualista o komunizmu, kolektivizmu in Rusiji.

Druga zelo značilna plat Ocvirkovega načina se kaže pri razgovoru z Levom šestovom. Vsak umotvor, tudi čisto miselni, črpa svojo vrednost iz svojstev, ki so globlja od uma in njegove domiselnosti. Ne vem točno zakaj, toda po vsem, kar Ocvirk poroča o umovanju, zlasti pa o zasebnem pripovedovanju tega misleca, sem občutil silovito potrebo po vprašanju, ki si ga pisec očitno ni zastavil: ali res vro te misli, ki so često duhovite in presenetljive, iz globoke potrebe in strasti tega človeka do resnice, ali so samo žvahne kombinacije nemirnega razuma o nečem, kar mu je zanimivo, dà, morda celo najzanimivejša stvar na svetu? Kajti v vsem pripovedovanju tega filozofa ne vidim poglobitve stvari — modrosti, ne vidim razboljene notranjosti, marveč slutim samo svetskega človeka velike splošne in strokovne spretnosti.

Pri Duhamelu sem kot piščevu umsko nezbranost v pogovoru občutil to, da avtorja „Prizorov iz bodočega življenja“ ni povprašal, kako spravlja v sklad svoj protest zoper tehnično civilizacijo in svoje priznavanje Rusije in ruske revolucije, ki ji je po njegovi izjavi „postala beseda tehnika geslo, glavni simbol“.

Berdjajev je pravi ruski religiozni mislec starega kova, ki danes morda nosi in bodočnosti oddaja dediščino Tolstega, Dostojevskega, Solovjova, Rozanova, Merežkovskega. Od poslednjega je odvisen zlasti v nekaterih svojih literarnih sodbah, ki jih govori Ocvirku. Mongo bolj kakor v šestovu živi v njem duh ruske zemlje. Zato nima le več korenin v ruski filozofski preteklosti, marveč tudi več razumevanja za njeno sedanost in čuta za njeno bodočnost, kakor kažejo njegove zanimive besede o sovjetski filozofiji: „Sodobna ruska filozofija... je v bistvu še vedno filozofija marksizma in leninizma, a ni več popolnoma materialistična... Ni več izključno deterministična, ampak išče človekovo notranjo svobodo v materiji. Besedo materializem še vedno uporabljajo, a dobiva že popolnoma drug smisel in drugo vsebino... Mislim, da se giblje Rusija v novo dobo, ki bo morda globlja od sedanje...“

André Maurois, ki je znan po svojih biografijah o Shelleyju in Byronu in ki je Alekseju Remizovu premalo „notranje problemski človek“, dasi „morda zanimiv salonski pisatelj“, je v resnici Ocvirku še najzanimiveje govoril o tehniki svojega biografskega snovanja. Njegovo salonstvo nekoliko proseva celo skozi previdni in plahi Ocvirkov opis njegove osebe, ambienta in njegovih manir.

Kdor bi hotel točno pogoditi osobino Remizova, ga ne bi smel poznati samo iz prevodov, kakor ga pozna Ocvirk. Pri mislecih, kakor šestov in Berdjajev, je stvar drugačna. Remizov pa je tvorec v jeziku, pisatelj tako svojskega jezikovnega izraza da je mogoče njegovo bridko fantastiko za slutiti samo iz njegove forsirano ljudske, težko umljive, zatikajoče se dikcije, o kateri Ocvirk kajpada ne more imeti prav določene predstave.

Zaključni razgovor je namenjen profesorju Hazardu. Navzlic znanstvenim odlikam ta mož prav za prav ne spada v vrsto pisateljev in mislecev in bo bralce komaj zanimal.

Vsi predstavniki francoske in ruske misli in literature so kakor že rečeno, obdelani — ne eseciščno v pravem pomenu besede, marveč poročevalsko in informativno. V tem smislu pa so „Razgovori“ resno delo, so sestavljeni skrbno in z umnim trudom, dasi ne v najboljši slovenščini in —

kolikor morem soditi — s precejšnjo zanesljivostjo. Upal bi se skoraj reči s prav veliko zanesljivostjo, če me ne bi med podatki o Rusih motile takele malenkosti, kakor se naslednje tri, ki sem si jih zapomnil mimogrede: Tolstoj ni „modrec iz Sinjih Poljan“, marveč iz Jasne Poljane: znana novela Tolstega se ne imenuje „Smrt Iliina Iliča“, kakor jo Ocvirk imenuje pri Šestovu, marveč ima naslov „Smrt Ivana Iliča“, kakor ga pravilno navaja pri Remizovu. Knjiga Berdjajeva, ki jo Ocvirk imenuje „Pojem zgodovine“, ima v ruščini naslov „Smisel zgodovine“. Očitno ga je Ocvirk prevedel po francoskem naslovu. Toda to so malenkosti. Upam, da so se mu dogajale samo pri Rusih, ki jih je očitvidno spoznaval iz prevodov in tujih kompendijev. Njegovim „razgovorom“ ne morejo vzeti njih informativne vrednosti, zanimivosti, aktualnosti, prav gotovo pa ne njihove edinstvenosti v slovenski književnosti.

Josip Vidmar

Iz prevodne književnosti

„Zagrebski „Obzor“ je v svoji 48. številki iz peresa nekega „H.“ prinesel podlistek „Bibliografska razmatranja početkom god. 1954“, napisana na podlagi knjižnih novosti, ki jih je vseučiliška knjižnica v Zagrebu kot dolžne izvide prejela od raznih založništev v naši kraljevini. Poleg izvornih spisov omenja tudi prevode, poleg srbohrvaške knjižne produkcije govori posebe tudi o slovenski. Pri slovenski prevodni književnosti omeni s posebnim povdarem, da smo v razmeroma kratki dobi, ki jo upošteva, dobili sedem prevedenih del iz šestih raznih literatur, kar mu je „lijep primjer prosvetnog eklektizma slovenskog naroda“. Toda, ko ta dela našteva, se že kar ob prvem, Francozu Ackerju, začudi: „gdje su ga smogli!“ Gre za sledečo knjigo: „Paul Acker: Ljubezen in dolžnost. Iz francoščine prevel J. Kotnik. V Celju. Družba sv. Mohorja. 1954. 90 str.“ Še bolj bi se bil začudil, če bi pogledal v kak francoski kompendij, kako sodijo Francozi sami o tem pisatelju, nato pa zasledoval, kako smo se mi ob njem razpisali. Velika „Histoire“, ki sta jo uredila J. Bédier in P. Hazard, ga sicer pozna, tega njegovega dela pa ne. Enako obsežno delo, ki pa upošteva samo najnovejšo dobo, in ki ga je uredil Montfort: „Vingt-cinq ans de littérature française“, citira šestnaest njegovih romanov, samo tega ne! Pri nas pa smo se o njem razpisali, kakor da je Acker bogvekakšna korifeja francoske književnosti. Tako bi bil „Obzorov“ podlistkar videl, da pri nas ne vlada vseskozi „prosvjetni eklektizem“, ampak — „Acker“ je namreč pri nas precej razširjen tip! — duh dobe „Krištofa Šmida“ in Slomškovih „Drobtinice“. To je še zelo razširjeno mnenje, da je kako pisanje že umetniško, samo da je eksemplifikacija kake katekizmove zapovedi, kakšna slika že umetnost, samo da je ilustracija kakega svetopisemskega prizora. Miselnost, ki se pri literarnih delih zadovoljuje z edino njihovo kvaliteto, ki pa je negativna — namreč, da niso pohujšljiva — in od takih del pričakuje še kaj „duhovnega haska“! V resnici je ves „hasek“ precej dvomljiv. Pri primitivnih ljudeh utrjuje letargično mišljenje, ki je prepričano, da je v življenju potreben le blag, plemenit namen, pa pojde vse po maslu, kakor ob čudovitem, naravnost čudežnem sprejemu, ki so ga predmestne žene in predmestni otroci priredili Ackerjevi salonski naivki. V kritičnih dušah zbuja pomilovanje in odpor, doraščajoče pisatelje pa naravnost pohujšuje, ker jih vzpodbuja k samo-